

A Los Angeles-i könyvtár tűz

Az Egyesült Államok harmadik legnagyobb közművelődési könyvtárában 1986. április 29-én tűz ütött ki. A gyújtogatás okozta tüzet délelőtt 10 óra 52 perckor füstdetektor érzékelte és szólaltatta meg a vészcsengőket az épületben, ahol mintegy 400 olvasó és a személyzet tartózkodott. A kivonult, majd megerősített tűzoltócsapatoknak 7 óra 38 percre volt szükségük a veszélyes tűz lokalizálásához. Az akcióhoz a 350 főnyi tűzoltóságon kívül helikoptereket, mentőautókat is bevetettek.

A 20-as években épített vasbeton könyvtárpalotában a nyilvános olvasóhelyiségek egy kupolával fedett átrium körül helyezkednek el, s – szerencse a szerencsétlenségben – ezek a térségek alig szenvedtek kárt.

Annál katasztrofálisabb volt a helyzet a könyvraktáraknál. A 2,3 milliós dokumentumállományt az egyes épületszintek között elhelyezett, magában álló, könnyűfém állványokon tárolták, s ez az elrendezés az állványsorok szabad nyílásai és összeköttetésük a lépcsőházon át – tulajdonképpen a konvekciós fűtés és szellőzés célját szolgálta. A tűz a nyilvános terek emeletéhez csatlakozó ötödik raktárszinttől indult ki és rohamosan terjedt keletről nyugatra, illetve fel, a második emelet felé, amelynek vasbeton födéme sapkaként fedte le a hetedik raktári szintet, s így lehetlenné tette a füst- és hőelvezetést. Az oltás ezért emberfeletti teljesítményt követelt a könyvhalmok közötti szűk folyosók labirintusában, a fojtogató füstben és gőzben, a több mint 1000 °C-ra hevült izzó pokolban. Bár az oltóbrigádokat sűrűn váltogatták, 47 tűzoltó mégis kórházba került. Végül is ezen a felső födémen légkalapáccsal sikerült tizenhárom 60x90 cm-es rést, utat nyitni a gyilkos hő távozásának.

A szabadalomtár pusztulása

Oltás közben megoldhatatlan, hogy a lecsurgó víz az alsóbb szinteket elkerülje. Az oltóbrigádok porlasztott vízsugárral támadtak a lángokra, hogy ezáltal csökkentsék a könyvállomány károsodását. A makacsabb tűzfészek megfékezéséhez azonban már nagy erejű vízágyút kellett bevetni. Ez volt a helyzet a tudományos és műszaki gyűjtemény (benne az ország nyugati részének legteljesebb szabadalomtára) tűzpoklánál is; itt 375 ezer dokumentum semmisült meg fekete hamuvá és iszappá válva.

Mentési erőfeszítések

A tűzoltók még a roncsok forró pontjainak oltásával voltak elfoglalva, amikor már megkezdtek a 700 ezer elázott könyv mentését. A munkát tapasztalt szakértők irányításával és 1700 önként jelentkező bevonásával folytatták. A legsürgősebb teendő volt stabilizálni a vízértalmat, így haladékot nyerni. Mindezekelőtt be kellett szállítani a nedves anyagokat a hűtőházba s ott mínusz 21 °C-on fagyasztva tartani.

A mélyhűtéses stabilizálás ugyan bármennyig tarthat, az azonban semmiképpen sem közömbös, hogy mennyi ideig kell a hűtőházi bérleti díjat fizetni, amely ez esetben mintegy napi 1000 dollár költséget jelentett. Kibéreltek 4 és fél évre egy épületet, amelynek alagsorát könyvrestaurálási központtá rendezték be, a felsőbb szinteket pedig ideiglenesen könyvtárként használták.

Határozni kellett a szárítás módjáról is. Két eljárás ismeretes. Az egyik a vákuumos szárítás, a másik a vákuumos fagyasztás-szárítás. Az előbbinél a könyvben lévő jég vízzé alakul, az utóbbinál a jég közvetlenül gőz formájában távozik. Ez utóbbi módszer mellett döntöttek, mivel így sokkal jobb restaurálási eredmény érhető el, különösen a műnyomó papíroknál.

A tűz 1986 áprilisában tört ki. A könyvek restaurálásáról folyó tárgyalások júliusban kezdődtek meg. Az ideiglenesen bérelt épületbe való átköltözést októberre tervezték. A szárítás novemberben kezdődne és egy évig tartana. Közben megindul a Központi Könyvtár helyreállítása, átalakítása, kibővítése; automatikus tűzoltó készülékekkel és a vandalizmust, lopást, gyújtogatást gátló biztonsági berendezéssel való felszerelése. Az újraindítás 1992-re várható.

Veszedelemes tervezés

Számos közművelődési és egyetemi könyvtár az 1858 és 1868 között épített párizsi Nemzeti Könyvtárat vette példaképül. Az évtizedek során ezekben a könyvtárakban bekövetkezett tűz- és vízkatasztrófák egyértelműen bizonyítják, hogy a hagyományos raktározási szerkezetek kedvező feltételeket teremtenek a gyűjtemények pusztulásának. Kiderült, hogy a fő veszélyt a fűtési-szellőzési nyílások jelentik; ezeken keresztül a tűz akadálytalanul terjed tovább, s oltáskor a beömlő víz károsítja a tűztől sértetlenül maradt állományokat.

Los Angelesben a tragédia nem következik be, ha a korábban javasolt biztonsági berendezéseket téves érvekkel nem hátrítják el. Így pl. a függőleges nyílások szellőző hatásának megtartásához a nyári hőségek miatt ragaszkodtak, az automatikus tűzoltó készülék (sprinkler) felszerelését pedig az esetleges téves riasztás okozta vízkár miatt ítélték veszedelemesnek. Ezzel szemben a tények azt mutatják, hogy ezt a katasztrofális tüzet több mint ötmillió liter vízzel lehetett csak megfékezni, míg – ha be lett volna szerelve – a sprinklerrendszer a kb. 15 perce észlelt tüzre szórófejenként és percenként kb. 90 liter vizet permetezett volna. (A tapasztalatok szerint általában elég egy vagy két szórófej aktivizálódása.)

Ugyanabban az évben, szeptember 3-án egy gyújtogató ismét behatolt a közönség elől elzárt könyvtár egy helyiségébe, s ez a "látogatás" 25 ezer könyvnek, a zenegyűjtemény felének pusztulását okozta (közel kétfélmillió dollár kár). A tüzet harminchat perc alatt oltották el, a gyújtogató ismeretlen maradt.

Következtetések

- ▶ Tudomásul kell venni, hogy még a polcokon szorosan egymás mellett álló könyvek is meggyulladnak. Legyen bizonyíték erre a Los Angeles-i Könyvtár tüzeinek intenzitása és időtartama.
- ▶ A tüzek (és a csőrepedések) általában az alsóbb szinteken vízkárokat okoznak.
- ▶ Az önműködő: tüzet, füstöt, vizet vagy behatolást jelző rendszerek csak akkor érnek valamit, ha a válasz gyors és hatékony. A Los Angeles-i tűz mutatja, hogy csak a jelzés nem elég, egyes tüzek terjedése oly gyors, hogy az idővesztés végzetes lehet. A jó rendszer nemcsak jelzi, de meg is fékezi a tüzet.
- ▶ Egy nem kielégítően felszerelt épület esetén a tűzoltóság védelmére támaszkodni tulajdonképpen visszaélés, amely ráadásul a tűzoltókat is veszélyezteti.
- ▶ Nagy értékű könyvtári gyűjteményeket nem szabad kifogásolhatóan felszerelt és tűzveszélyes épületben tárolni.
- ▶ A tűzkockázat minimalizálásához helyes módszer az épületet szakaszokra bontani és a különböző szinteket egymástól szilárd, nem áteresztő anyagokkal elválasztani.
- ▶ Az utóbbi 20 évben (75%-ban!) gyűjtogatás volt a könyvtártüzek fő oka.

Javaslatok

A könyvtári költségvetés biztosítsa a megfelelő szintű tűzvédelmet. A padlózatok minden nyílása legyen zárva, és a nyitott lépcsőket tűzálló anyaggal

kell körbevenni. A padozat ne eressze át a vizet. Légszabályozó rendszerrel kell megakadályozni a tűz és füst egyik téréből a másikba való áttérjedését. Az önműködő tűzoltó készülék a legmegbízhatóbb védelem. (Kis tüzeknél is gyorsan nyit, és automatikusan zár a tűz megszűntekor.) Nem javasolható csak egyes övezetek védelme sprinklerrel: a gyűjtogatók nem a védett tereket keresik. Ki kell kérni a tűzvédelmi tanácsadó javaslatát, ki kell dolgozni az óvintézkedéseket a felesleges vízkárook elhárítására, ki kell jelölni az elsősorban biztonságba helyezendő berendezéseket és dokumentumokat. Minden tűz-, víz-, behatolási vagy füstriadó föltétlenül jusson el egy központi állomásra, amely azonnal akcióba tud lépni. Gondolni kell a vízriasztó rendszerre is; a vízkár statisztikailag gyakoribb a tűznél. A gyűjtogatás veszélye szüntelenül fenyeget, de leginkább éjjel és szünnapokon. Az ajtók és ablakok akadályozzák meg az erőszakos behatolást; a gyűjtogatók között sok a gyerek és a besurranó tolvaj. Katasztrófa esetére akciótervet kell kidolgozni, s minden megtehető óvintézkedéstől függetlenül tudni kell, hogy károsodás esetén mely szakemberekhez lehet fordulni.

/MORRIS, J.: Los Angeles library fire – learning the hard way. = *Canadian Library Journal*, 44. köt. 4. sz. 1987. p. 217–221./

(Zoltán Imre)

Hozzáférés az OCLC adatbázisaihoz a British Library révén

Az OCLC és a *British Library* (BL) megállapodása értelmében az Egyesült Királyság és az Ír Köztársaság könyvtárai, amelyek a BL BLAISE rekordszolgáltatását használják, ezentúl hozzáférhetnek az OCLC online központi katalógusaihoz is bibliográfiai információkért.

A könyvtárak itt 20 millió géppel olvasható katalógustételben kereshetnek a *Public Data Network*-ön keresztül. A tételek online módon vagy mágnesszalagon állnak rendelkezésükre. A mágnesszalagon lévő rekordokat LC MARC formátumban vagy – kérésre – UK MARC formátumban lehet megkapni.

A BL által kifejlesztett BLAISE Records és BLAISE-LINE szolgáltatások számítógépes online, interaktív információs rendszert és központosított katalo-

gizálást nyújtanak a brit és az ír könyvtáraknak, s összesen 15 bibliográfiai adatbázishoz kínálnak hozzáférést. Ezek között az adatbázisok között a BNB MARC (az 1950-től napjainkig megjelent brit könyvek leírásai), a Whitaker (a hagyományos könyvkereskedelmi adatforrás), az LC MARC (1968-tól napjainkig), a Londoni Egyetem katalógusa, valamint a BL öt nagyobb gyűjteményének a katalógusai szerepelnek.

/OCLC data base to be available via British Library BLAISE records service. = *Advanced Technology Libraries*, 17. köt. 10. sz. 1988. p. 2–3./

(Papp István)